

РОЗДІЛ II

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Н.І.Білоконна

ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

В статтє рассматриваеться проблема професіональної компетентности учителя в контексте подготовки будущих учителей к учебно-воспитательной деятельности в поликультурной педагогической среде.

The problem of the professional competence of a teacher in a context of the future teacher's training for teaching and upbringing activities in the polycultural pedagogical society is considered in the article.

Професійна діяльність вчителя в умовах реформування освіти в Україні є поліфункціональною. Це вимагає особливої й постійної уваги до професійної компетентності майбутнього вчителя.

Проблема професіоналізму, професійної підготовки педагога для сучасної школи завжди привертала увагу багатьох науковців. Вона знайшла своє місце у працях Я.А.Коменського, Д.Дідро, К.Д.Ушинського. Особливої ваги діяльності вчителя надавав В.О.Сухомлинський. У низці своїх праць він дає конкретні поради вчителям щодо навчання й виховання майбутніх громадян України.

Поняття „професійна компетентність” з'являється у багатьох наукових дослідженнях (Ю.К.Бабанський, В.О.Сластьонін, І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова та ін.) і визначається як складовий компонент професіоналізму вчителя. Процес гуманізації освіти, методологічна переорієнтація процесу навчання на розвиток особистості учня активізували науково-педагогічну розробку розглядуваної нами проблеми. Слід зазначити, що у працях вітчизняних та зарубіжних педагогів-науковців розглядається сутність професійної компетентності;

визначаються етапи становлення та розвитку особистості вчителя як професіонала в умовах безперервної освіти. Професійна компетентність учителя визначається як „єдність його теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності” та характеризує його професіоналізм [2,98]. Вона реалізується за допомогою педагогічних умінь, що є сукупністю послідовних дій, частина з яких може бути автоматизованою (навички). Ці вміння й навички базуються на глибоких теоретичних знаннях і спрямовані на розвиток гармонійної особистості [4,40].

Сучасна педагогіка має різні моделі структури професійної компетентності вчителя. Вони відрізняються як кількістю складових компонентів, так і їх тлумаченням. Значна увага приділяється таким складовим, як комунікативна, психологічна, адаптивна, соціально-захисна, концептуальна, технологічна та ін. Дослідники (І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова) зазначають, що справжній вчитель має бути організатором процесу співпраці, співтворчості у системі „вчитель - учень”, закликають сповідувати золоте педагогічне правило: вчитель має бути вчителем протягом усього життя. Разом з тим, у наявних визначеннях професійної компетентності не виділяються важливі якості, необхідні вчителю для здійснення функції міжкультурного комунікатора, вихователя представників різних етнокультурних систем у дусі миру, толерантності, співдружності. Саме ця проблема є найбільш актуальною з огляду на те, що підготовка підростаючих поколінь до життя в полікультурному соціумі проголошена пріоритетним напрямком у міжнародних документах, присвячених проблемам розвитку освіти в ХХІ столітті [3,52].

Міжнародна спільнота всю свою увагу спрямовує на полікультурну освіту, основна мета якої – сформувати людину, що володіє полікультурними компетенціями, до яких обов'язковими складовими входять: розуміння інших культур й повага до них, вміння жити в мирі й злагоді з людьми різних національностей та віросповідань. Досягнення цієї мети буде можливим за умови, що кожен

школяр з самого малечку знатиме культуру свого народу, його традиції.

У навчально-виховному процесі необхідно сформувати у школярів уявлення про багатогранність світу, різноманітність та рівноцінність культур.

Більшість дослідників схиляється до думки, що практично здійснити полікультурну підготовку майбутнього вчителя неможливо без створення спеціальної програми. Тому завдання нашої статті саме й полягає в тому, щоб:

- розширити й уточнити поняття „професійна компетентність вчителя”; виділити в його структурі складову, яка враховує специфіку педагогічної діяльності сучасного вчителя, спрямованої на підготовку вихованців до життя у полікультурному соціумі; зробити аналіз цих елементів;
- розробити критерії наукового аналізу професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів відповідно до соціокультурних потреб часу.

Щоб сучасний вчитель вмів компетентно, активно й творчо розв'язати проблему гармонізації міжкультурних стосунків на особистісному та соціальному рівні, він повинен набути низку особистісних якостей, мати глибокі загальнокультурні та професійні знання й вміння, тобто володіти полікультурною компетенцією. Під полікультурною компетенцією вчителя ми розуміємо сукупність якостей особистості, до якої входять високий рівень знань та професійно-педагогічні уміння, які дозволяють здійснювати навчально-виховну діяльність у межах завдань полікультурної освіти.

Полікультурна професійно-педагогічна компетентність вчителя є інтегрованим результатом навчальної діяльності, педагогічної практики, позаурочної та виховної роботи, самоосвіти й самовиховання. З огляду на це можна виділити такі елементи розглядуваного нами поняття:

- **аксіологічний** – це розуміння, внутрішня готовність зрозуміти розмаїття культур світу як основного показника загальнолюдських цінностей; переконаність у

рівноправності й рівноцінності різних етнічних культур; глибоке знання культури свого народу як обов'язкової умови інтеграції в інші культури;

- **теоретичний** – розуміння теоретичних основ своєї майбутньої професії у контексті нових соціокультурних потреб сучасності;

- **технологічний** – здатність до опанування навичками дослідження, вивчення й аналізу культурологічних проблем у конкретній педагогічній діяльності; уміння використовувати зміст загальної освіти з урахуванням мети й завдань полікультурної освіти; практично використовувати у навчально-виховному процесі сучасної школи передові інноваційні технології, побудовані на принципах гуманізму й демократизму, особистісно-орієнтованому підході до навчання й виховання молоді;

- **особистісний** – наявність у майбутнього педагога таких особистісних якостей, як гуманізм, демократизм, толерантність у міжнаціональних та міжкультурних стосунках, громадянська відповідальність і творча активність, національна самосвідомість, високий рівень загальної культури;

- **організаційно-комунікативний** – вміння спілкуватися з учнями, організувати педагогічний процес як позитивний діалог носіїв різних культур у часі і просторі;

- **інтегративний** – здатність органічно пов'язувати науково-теоретичні знання з практичною педагогічною діяльністю; розуміння впливу широкого спектра соціально-економічних, політичних, культурних, етнічних процесів на формування особистості кожного школяра у контексті сучасності;

- **адаптивний** – вміння швидко й ефективно адаптуватися до полікультурного соціально-педагогічного середовища вузу на всіх рівнях навчально-виховного процесу; готовність швидко реагувати на зміни.

Виокремлення у структурі професійної компетентності вчителя полікультурної компетенції дозволяє визначити основні принципи професійної підготовки

майбутніх вчителів до практичної педагогічної діяльності в умовах полікультурного середовища. Вважаємо, що до них можна віднести: гуманізацію; діалог культур; культуровідповідність; толерантність; етнопсихологізацію; етнопедагогізацію; полілінгвізм; системність. Всі ці принципи можуть виступати як критерії наукового аналізу сучасного стану професійної підготовки майбутніх вчителів. Отже, полікультурна професійно-педагогічна компетенція дещо поглиблює й уточнює поняття „професіональна компетентність учителя”. На нашу думку, пропонована її структура досить повно перераховує необхідні якості особистості, потрібні для її повноцінного активного життя в полікультурному соціумі. Враховуючи основні принципи підготовки майбутніх спеціалістів, можна у подальшому визначити шляхи та засоби вдосконалення професійної підготовки у системі вищої педагогічної освіти.

Література

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. –К., 2000. – 310с.
2. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе. –Кривой Рог, 2000. – 218с.
3. Образование: сокрытое сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. – Париж, 1997.
4. Сластенин В.А. Педагогика. –М., 2000. – 512с.

В.В.Гузинін

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В статтє автор раскрывает пути формирования правовых знаний будущих педагогов, накопления правового опыта, предлагает программу правового обучения.

In the article the author describes the ways of juridical knowledge formation of future teachers, accumulation of juridical experience, suggests the program of juridical education.

Проблема правового виховання сьогодні набуває величезного значення для розбудови української правової

держави і кожного її громадянина. Це виражається у різкому підвищенні престижу юридичних спеціальностей, попиту на юридичну літературу, загальному зростанні інтересу людей до правових знань. Але ці процеси не підкріплені правовою традицією. Те, що у західних країнах виховується самою практикою життя, виникає ніби природно, у наших умовах повинно бути предметом цілеспрямованого формування. Певні кроки у цьому напрямі зроблено: вступила у дію Програма правової освіти населення України, фрагменти змісту правової освіти включені у законодавчі і програмні документи про освіту; правові знання є обов'язковими в освітніх закладах усіх ступенів та рівнів; створені навчально-виховні методики.

Особливо важливим є зараз правове виховання майбутніх педагогів, тому що студентська молодь педагогічних вузів покликана сама у професійній діяльності проводити правовиховну роботу серед учнів, з якими їй доведеться працювати після закінчення ВНЗ. Окремі питання правового виховання розглядаються у працях Д.Абашидзе, І.Беха, В.Головченка, Г.Давидова, І.Ільїна, Я.Кічук, В.Кудрявцева, Г.Миньковського, А.Нікітіна, В.Оксамитного, В.Основина, І.Прокопенка, О.Татаринцевої, Н.Ткачової, М.Фіцули, І.Фарбера й ін. Важливими є дослідження М.Подберезького (Україна) з проблем становлення і розвитку правової культури майбутнього вчителя; Т.Почтар (Росія) – у галузі правового виховання студентів педагогічних ВНЗ й ін.

Незважаючи на досить широке коло публікацій з даної проблеми, її подальша розробка є вкрай необхідною, адже ще не існує фундаментальної теорії правового виховання, що утруднює практику правовиховної роботи. Це й послужило підставою для обрання даної тематики як об'єкта дослідження.

Мета дослідження, його завдання і наукова новизна полягають у розробці змістовної програми правового виховання майбутніх педагогів. Методами дослідження є аналіз теоретичних джерел і синтез при розробці програми.

На основі теоретичних і практичних досліджень нами була розроблена програма правового виховання студентів, яка пропонуємо розглянути.

Формування правових знань (крім обов'язкового курсу основ правознавства) Правові знання є умовою розвитку правових інтересів в усіх сферах соціального життя і здобуваються в процесі засвоєння правових понять та вражень. Правова освіта формує здатність правової орієнтації і можливість переносити її на дійсність.

На стадії абітурієнта юнацтво знайомиться з основами законодавства про освіту; положеннями про приймальні комісії та правилами прийому до вищих навчальних закладів; з міжнародними нормативними актами щодо освіти. Ці знання набуваються як у процесі самоосвіти, так і під час спеціально організованих занять у відповідному навчальному закладі, консультацій та ін.

1-2 курс вищого навчального закладу. Проходить правова адаптація студентів до занять і поведінки у ВНЗ. Набуваються знання про Статут ВНЗ, його внутрішній розпорядок, правила гуртожитку, права та обов'язки студентів, їх відповідальність за ті або інші порушення відповідних норм і правил.

3-4 курс – студенти поглиблюють загальні правові знання у галузі законодавства. Особлива увага приділяється вивченню нормативних актів про освіту. Обов'язково враховується спеціалізація студентів. Проводиться і юридична підготовка студентів до подальшого навчання (ознайомлення з нормативними актами магістратури та аспірантури), працевлаштування, трудової діяльності.

5 курс – поглиблюються надбані загальні та спеціальні правові знання.

Накопичення правового досвіду. Накопичення правового досвіду або потенціалу - це надбання сукупності соціально-правового досвіду, знань, умінь, навичок особистості, що в разі необхідності мобілізуються і дають можливість вільно поводитися у будь-якому правовому полі. Воно спрямоване на таке отримання правових вражень, коли

реалізується принципи превентивності, послідовності, наступності правовій освіті та вихованні. Правовий досвід складається у процесі соціального життя і вивчення всіх університетських дисциплін.

Порівняння знань, вражень, переживань, правового досвіду. Порівняння – один з логічних прийомів пізнання зовнішнього світу, що включає в себе встановлення схожості та різниці між об'єктами та спорідненими предметами. Порівняння правових вражень відбувається на рівні їх джерел (законів, правил та ін.) та характеру реакцій (подобаються чи ні ці закони, правила). Для порівняння проводиться обговорення різних життєвих ситуацій у правовому аспекті, організація рольових ігор, уроків невіршених проблем та ін.

Включення у діяльність по формуванню правових установок, навичок, умінь. В основному ведеться у межах студентського самоуправління, рольових ігор, розробки деяких нормативних документів, організації тематичних зборів; включення у всі види соціальної діяльності.

Введення правових елементів у структуру знань. Предмети навчального процесу за ступенем виявлення правового змісту можна поділити на такі групи: 1) об'єкти без виразно виявлених правових властивостей; 2) об'єкти з явними елементами правових властивостей, у зовнішній подобі чи у суттєвому аналізі процесів та закономірностей, залежностей та відношень; 3) об'єкти, розкриті в повноті зовнішніх та внутрішніх правових властивостей чи оптимально придатні для розкриття у пізнавальному процесі; 4) об'єкти, які в силу натуральної, природної виразності можуть бути оцінені та сприйняті як правові і які безпосередньо включаються в навчальний процес у своєму цілісному вигляді чи в елементах, суттєвих у правовому аспекті; 5) допоміжні правові об'єкти, як носії образів пізнавальних об'єктів з виявленими правовими властивостями, що визначають логіку процесів і тим самим поглиблюють правові пізнання; 6) художні образи, як носії правового переосмислення образів об'єктів або їх елементів;

7) художні твори, взаємопов'язані з темою уроку, як засіб стимулювання уявлень, пробудження правового усвідомлення, що переноситься на об'єкт, який вивчається, та правової інтуїції. Це служить формуванню здатності правового пізнання дійсності та емоційно-вольових компонентів особистості.

Виховання правових почуттів. У кожної особи ці почуття створюються в процесі вирішення суспільно значущих проблем у навчальній, трудовій, творчій діяльності. У зв'язку з цим правове почуття неможливо виховати тільки за допомогою бесід, лекцій, оповідань, особистого прикладу. Правові почуття народжують у людині здатність насолоджуватися правовою поведінкою та задоволенням своїх потреб правовими засобами. Вони включають і негативні хвилювання, тривожність за вчинені антиправові та антисоціальні вчинки. Саме правові почуття становлять основу правових переконань.

Оперування історичними і сучасними образами відомих особистостей. Єдність пізнавальних інтересів і правових вражень активізує процес формування поглядів і переконань особи. На заняттях звертається увага студентів на особистості відомих людей, їх діяльність у правовому аспекті.

Формування правового ідеалу. Прагнення людини до ідеалу складає зміст її діяльності. В системі формування правосвідомості ідеал виступає як джерело творчої та практичної активності. Правовий ідеал пов'язаний з емоційно-особистим відношенням до будь-яких галузей соціального життя.

Формування здатності спостерігати факти та явища життя. Спостереження характеризується активністю та цілеспрямованістю. У вирішенні завдань правового виховання вміння спостерігати закладається в основу розвитку такої правової здібності як правове сприйняття оточення.

Завдання досліджень, пов'язаних з пошуком правової інформації. У ході виконання завдань

дослідження діяльність студентів повинна бути пов'язана зі збиранням нової інформації, її обробкою, написанням відзивів, рецензій, сценаріїв, положень та ін. Дієвими засобами підвищення правотворчої активності студентів є дослідницькі завдання при вивченні правознавства, наприклад, такі: аналіз самостійних спостережень під час відвідування криміналістичних музеїв, суду, прокуратури, адвокатури; робота з різними науковими, методичними та художніми джерелами; інтерв'ю, бесіди з правоохоронцями.

Ситуації, які вимагають захисту своїх поглядів, критики антиправових дій оточення. Створюються у житті і можуть моделюватися при організації дискусій, полеміки та ін. Наявність суперечки, довірливої розмови повинні відображати різні правові та антиправові ситуації, щоб студенти самостійно, у правовому аспекті, підходили до оцінки всього, що негативно впливає на життя

Виконання громадських доручень. Правову активність розвивають різні доручення, які відрізняються залежно від віку особистості та належності до громадських організацій. Завдання вимагають урахування інтересів студентів, рівня їх правового розвитку. Будь-яке громадське доручення дає можливість студенту входити у різноманітні стосунки, забезпечує реалізацію соціального формування.

Правове виховання потребує сучасних теоретичних надбань, на основі яких повинна вдосконалюватися відповідна практична діяльність. Вже є певні досягнення у розробці теорії правового виховання: за останній час значно активізувалися наукові дослідження у цій галузі, появились проекти, які заслуговують на увагу. Зараз необхідно синтезувати ці досягнення у фундаментальну теорію правової освіти з послідовним її удосконаленням.

Наші дослідження показують, що застосування змістовної програми правового навчання та виховання ефективно впливає на позитивне, просоціальне становлення особистості, активізує її громадсько-правові позиції, створює умови для вільного входження у правове поле як нашої держави, так і зарубіжних країн.

Література

1. Головченко В. В. Эффективность правового воспитания: понятие, критерии, методика измерения.- К.: Наукова думка, 1985.- 269 с.
2. Подберезський М.К. Правова культура майбутнього вчителя. -Харків: Основа, 1997. –240 с.
3. Правове виховання учнів: Метод, посібник / Авт.-укл. М. М. Фіцула.- К.: ІЗМН, 1997. - 148 с.
4. Татаринцева Е.В. Правовое воспитание методология и методика. - М.: Высш. Школа. 1990 . – 175 с.

Ю.О.Саунова

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ, МІСТУ І СТРУКТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В статтє аналізуютьсє різні підходи к определєнню сущности понятія “экологическая культура”. Акцентуєтьсє вниманіє на структурных компонентах экологической культуры будущего учителя.

The differant apporoaches for definition of the essence, of the notion ecological culture are analysed. Great attention is focused on the structural components of ecological culture of future teachers.

Екологічна культура вчителя є одним із суттєвих і активних складників загальнопедагогічної і професійної підготовки, бо своєю навчально-виховною і просвітницькою діяльністю він впливає на поліпшення довкілля. Для вирішення проблеми формування екологічної культури кожен майбутній вчитель мусить розуміти екологічну ситуацію, щоб розумно впливати на розв'язання найскладніших її питань педагогічними засобами [12,3-4]. Проблема формування екологічної культури студентів без розуміння сутності поняття та всієї проблеми в цілому з боку викладачів вищої школи не може бути вирішена. Метою нашої статті є здійснення аналізу різних підходів до

визначення поняття екологічної культури майбутнього вчителя, змісту та структурних компонентів.

Аналізуючи наукову літературу, ми можемо зробити висновок, що серед вчених не має єдиного визначення поняття „екологічна культура”. Так, наприклад, психологи вважають, що формування екологічної культури – це формування нового типу сприйняття природного оточення, що означає розгляд природи як найважливішої цінності, яка необхідна людині не лише як матеріал-сировина.

У теоретичному плані екологічна культура почала формуватися як система знань про закономірності природи, суспільства і мислення. В її основі лежать такі фундаментальні поняття як „людина”, „природа”, „комплексний вектор” динаміки їх суспільного розвитку. З огляду на це, екологічну культуру дуже часто розуміють як відкриту динамічну систему високо спрямованих ціннісних установок, мета якої зберегти і розвинути природно-соціальний потенціал суспільства.

На сучасному етапі сформувалося чимало поглядів на визначення сутності поняття екологічної культури. Цією проблемою займалася О.Л.Пруцакова, яка під екологічною культурою розуміє стан духовного життя особистості, що зумовлюється історичними, соціальними і освітніми причинами та утверджує певний тип її стосунків і діяльності щодо пізнання та освоєння природи. Ми згодні з думкою вченого, що екологічна культура проявляється у вмінні і готовності особистості будувати відносини з навколишнім середовищем згідно з об’єктивними закономірностями розвитку природи, культурних традицій суспільства, моральних почуттів та власного життєвого досвіду особистості [14].

Екологічну культуру особистості майбутнього вчителя можна розглядати з діяльнісного підходу. Такого підходу до визначення поняття дотримується В.С.Крисаченко, котрий вважає, що „екологічна культура – це цілепокладаюча діяльність особистості, спрямована на

трансформацію природного світу відповідно до власних потреб” [5,19].

З усього вищесказаного можна зробити висновок про двобічне відображення екологічної культури, яка започатковується, створюється, зберігається і відтворюється в інтелектуально-духовній та діяльнісній сфері людини і водночас є відтворенням умов людського існування в природному середовищі, а також засобом самореалізації сутнісних сил людини в умовах конкретного природного середовища.

Процес формування екологічної культури – це процес номінації, тобто означення, надання об’єктам природного довкілля соціально-ціннісного звучання [5,15-19]. Екологічна культура виступає як чинник самореалізації та розвитку особистості, засіб регуляції відносин людини і біосфери [5,216].

Дещо відмінними від наведених прикладів є тлумачення поняття Б.Т.Ліхачовим, який говорив про те, що екологічна культура – це головний системоутворюючий фактор, що сприяє утворенню в людині справжньої інтелігентності і цивілізованості [10,23]. З ноосферною освітою пов’язував екологічну культуру О.М.Буровський, який підкреслював, що остання формується саме через ноосферну освіту, мета якої сформувані таке розуміння світу і людини, в якому людина та світ існують неподільно [1,13-14].

Зміст екологічної культури досліджували С.С.Глазачов, С.С.Кашлев, Н.М.Мамедов, І.Т.Суравегіна, які відзначали, що екологічна культура включає такі компоненти як: екологічні знання, екологічне мислення, екологічно виправдана поведінка та культура почуттів. На їх думку, екологічна культура розуміється як система знань і вмінь, ціннісних орієнтацій людини. Поділяючи їх точку зору, зауважимо, що в даному випадку увага більше акцентується на ціннісному підході до визначення сутності екологічної культури особистості. Як відомо, в науковій літературі існує ще й діяльнісний підхід. Відповідно до цих підходів

виділяються два аспекти тлумачення екологічної культури особистості – матеріальний і духовний.

Проблема формування екологічної культури постає як реалізація ціннісних установок особистості, орієнтованих на розвиток всього природно-естетичного багатства цивілізації [4,56]. Без усвідомлення вчителем екологічних цінностей, без актуалізації його творчої активності не можна чекати цілеспрямованої і мотиваційної педагогічної діяльності [5,21].

В основу екологічної культури покладена екоцентрична свідомість особистості, за якої найвища цінність – це гармонійний розвиток людини і природи. Лозунгом такого екоцентризму стає гасло „дія на природу замінюється на взаємодію з нею” [2,165].

Сутність екологічної культури можна зрозуміти через характеристику її головних цілей, до яких, перш за все, на нашу думку, належать: розвиток екологічної свідомості, мислення, відповідального ставлення до природи, формування практичного досвіду природокористування і компетентного прийняття рішень. З огляду на це, екологічна культура виступає як сукупність досвіду взаємодії людини та природи і виражається у вигляді теоретичних знань, способів практичних дій, моральних норм, цінностей і культурних традицій [3,32]. Ми підкреслюємо, що екологічно культурна особистість - це особистість, яка має не лише екологічні знання, а й уміння застосовувати їх на практиці. Для цього вчитель та учень не повинні бути ізольовані від природи. Однак, як зазначав О.М.Захлебний, у педагогічній практиці має місце така ізоляція і „це призводить до голої теоретизації знань про природу, не готує вчителя до переносу теоретичних знань в природне оточення...” [6]. Як стверджує Д.М.Кавтарадзе „екологічна культура формується в процесі діяльності...”, що повною мірою відображається в природі [8]. Таким чином, можемо стверджувати, які поряд з традиційними теоретичними знаннями що викладаються, суттєве місце повинне належати практичній діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить, що екологічна культура є явищем загальнолюдським та загальнопедагогічним і є елементом свідомості особистості, її моральних переконань, стає компонентом особистісної сутності людини [12,11].

У педагогічній науці існують як широке, так і вузьке розуміння сутності екологічної культури вчителя. До останнього належить визначення Т.В.Іванової, яка ототожнювала екологічну культуру з культурою поведінки. У публікаціях відзначається відсутність у людини екологічно орієнтованих форм поведінки, і навіть, навпаки, наявність „прагнення до активного знищення природного середовища” [7,83]. Отже, вища школа покликана дати учням основи екологічних знань, сформуванати екологічний стиль мислення, навчити правил доцільної екологічної поведінки та здорового способу життя, тобто виховати екологічну культуру [15,36]. При цьому не слід забувати про такі ціннісні орієнтації, як моральні почуття, за яких готовність до природоохоронної діяльності та активна екологічна позиція є органічними складниками світогляду особистості, а власна природоохоронна поведінка – невід’ємною частиною діяльності.

Спеціалісти надають особливого значення факторам впливу на екологічну культуру. Звичайно, перш за все, рівень екологічної культури особистості залежить від характеру екологічної освіти, від того наскільки підготовлений вчитель до еколого-природоохоронної діяльності [11,95]. На думку О.М.Захлебного, екологічна культура вчителя залежить від його комплексного, емоційного, інтелектуального, естетичного сприйняття природного середовища. Сама ж екологічна культура формується через навчання, виховання, самоосвіту і базується на зовнішніх впливах (суспільство, сім’я...) та внутрішніх процесах самовдосконалення особистості [9,12].

У педагогіці питання компонентної структури екологічної культури особистості було висвітлено менш повно. Його розробкою займалися такі вчені: Н.Пустовіт,

С.М.Глазачов, В.А.Ясвін, О.С.Сластьонін, О.Л.Пруцакова. У структурі екологічної культури вчителя вони виділяли 3 компоненти: когнітивний (природничо-наукові та екологічні знання, що впливають на експозицію і свідомість), мотиваційно-ціннісний (потреби, почуття, емоції, ставлення, ціннісні орієнтації), поведінково-діяльнісний (вчинки, практичні дії особистості, що стосуються взаємодії з природою). Причому, як зазначала О.Л.Пруцакова, „...у єдності перших двох компонентів формується екологічна свідомість, переконання, як заключний елемент свідомості” [14].

Ціннісні орієнтації як підскладова мотиваційно-ціннісного компоненту формують два типи світогляду: споживацький та коеволюційний [13,157]. Завдання екологічного виховання - відновити стійку систему коеволюційних цінностей.

Значний внесок у розвиток даної проблеми зробили Ю.Ю.Галкін, А.В.Яблокова, І.Н.Релізов, Н.М.Мамедов, Г.С.Тарасенко, О.С.Сластьонін, Н.В.Гнілуша, О.Л.Пруцакова, В.С.Крисаченко, С.С.Глазачов, А.Н.Захлебний. У своїй статті ми підтримуємо погляди останніх авторів.

Проблемою формування екологічної культури займалися також А.В.Бондаревська, А.Б.Гармаш, Л.С.Нечепоренко, С.А.Пегов, І.Н.Пінчук, Є.А.Писарчук, К.Х.Делокаров, А.Д.Урсул, О.Л.Кослова. Цими вченими була обґрунтована структура екологічної культури, до якої ми схилиємось. У ній розрізняють 7 компонентів: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційний, особистісно-вольовий, естетичний, валеологічний, етико-правовий.

У педагогіці існує думка про універсальність структури екологічної культури, тобто про те, що елементи останньої входять складником в усі інші компоненти гармонійно сформованої особистості, такі як: морально-психологічний, трудовий, фізичний, естетичний, розумовий, валеологічний [12,16].

Отже, екологічна культура є водночас і процесом, і результатом освіти, для якої характерне визнання існування єдиної системи „людина – природа”. Усе вищесказане дозволяє зробити висновок про багатогранність поняття „екологічна культура”, про розширеність меж її змісту, а також універсальність структури. Тому першочерговим завданням сьогодення є підготовка високопрофесійних спеціалістів, які будуть поєднувати глибокі наукові знання з екології та екологічний світогляд, культуру, етику і мораль [16,155]. Саме таких спеціалістів повинна готувати вища школа.

Література

1. Буровский А.М. Ноосферное образование и ноосферная культура // Междун. конф. по экологическому образованию детей. – Москва, 9-15 апреля. 1995: Тезисы докл. – Обнинск, 1995.
2. Валешный В.В., Гаценко М.А. Психологические проблемы экологического образования и воспитания // Вісник ДДАУ – 1999.- № 1-2.
3. Вербицкий А.А. Основы концепции развития непрерывного экологического образования // Педагогика. – 1997. – № 6.
4. Всемирный день окружающей среды «Москва – 98». – М.: Изд. Дом «Ноосфера», 1998.
5. Екологічна культура етносу // Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика. – К.: Заповіт, 1996.
6. Захлебный А.Н. Школа и проблемы охраны природы: содержание природоохранительного образования. – М.: «Педагогика», 1981.
7. Иванова Т.В. Экологические ценности в общественном сознании // Вопросы психологии. – 1999. – № 3.
8. Кавтарадзе Д.Н. Природа: от охраны к заботе // Знание – сила. 1990. – № 3.

9. Кочергин А.Н., Марков Ю.С., Васильев Н.Г. Экологическое знание и сознание: Особенности формирования. – Новосибирск: Наука, 1987.
10. Лихачев Б.Т. Экология личности // Педагогика. – 1993. – № 2.
11. Охорона довкілля: екологічні, освітнянські, медичні аспекти // Всеукр. конф. 11-12 грудня 1997 року, м.Кривий Ріг. – Кривий Ріг, 1997. – С. 95.
12. Пономарьова Г.Ф. Педагогічні умови формування екологічної культури студентів педагогічного коледжу: Автореф. дис... канд... пед. наук: 13.00.01 / Кіровоградський держ. Педагогічний ун-т ім.В.Винниченка. – Кіровоград, 1997.
13. Проблемы формирования ценностных ориентаций и активности личности в ее онтогенезе: Межвуз. сб. науч. тр. / Под ред. В.С.Мухиной. – М.: МГПИ, 1987.
14. Пруцакова О.Л. Формування основ екологічної культури учнів 5-8 класів засобами дидактичної гри: Дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / АПН України; Інститут проблем виховання. – К., 2002.
15. Пустовіт Н., Краснобай О. Дослідження екологічної культури школярів // Біологія і хімія в школі. – 2000. – №4.
16. Славов В.П., Патаридзе В.А. Концептуальные основы становления экологического образования в высшей школе Украины // Вісник ДДАУ – 1999.- № 1-2 .

Н.В.Волкова

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Стаття посвячена проблемам інформаційної культури, в ней раскрываются факторы, влияющие на уровень педагогического мастерства.

The article deals with the problems of information culture, it shows factors which influence on the level of pedagogic skill.

Сьогодні є всі підстави говорити про формування нової інформаційної культури, яка вже зараз стає елементом загальної культури людства. Її основою є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування, вміння орієнтуватися в інформаційних потоках. Інформаційна культура поки ще є показником не загальної, а, скоріше, професійної культури, але із часом стане важливим фактором розвитку кожної особистості. Існують різні підходи до визначення поняття „інформаційна культура”.

Одне із провідних визначень *інформаційної культури* трактується як якісна характеристика життєдіяльності людини у сфері отримання, передачі, збереження, використання інформації, де пріоритетними є загальнолюдські цінності [5,300]. Поняття «інформаційна освіченість» та «інформаційна культура» є базовими в інформаційно-культурологічному підході.

Цікавою є думка щодо визначення „інформаційної культури” одного із авторитетів зарубіжної медіа-освіти, американської дослідниці Кетлін Тайнер (K.Tyner), яка дає визначення “інформаційної освіченості” як “здатності знаходити, оцінювати та ефективно використовувати інформацію в особистій і професійній діяльності” [6,8].

У зарубіжній практиці „інформаційна освіченість” пов’язується із бібліотекознавством, комп’ютерами та цифровими медіа. Цим терміном найбільш часто користуються ті, хто працює в галузі нових освітніх технологій, пов’язаних із НІТ (нові інформаційні технології). Дуже популярні на Заході і мало поширені в нашій педагогіці поняття: медіа-освіченість (media literacy), медіа-компетентність (media competence), медіа-освіта (media education). Аналізуючи наукову літературу, ми можемо визначити зміст медіа-компетентності. Медіа-компетентність включає в себе перелік здібностей і вмінь, які стосуються до

медіа, а також глибину знання, сприйняття та використання медіа.

Д.Баак (D.Baack) визначає *чотири виміри медіа-компетентності* [5,4]:

- Медіа-критицизм (аналітичний, рефлексивний, етичний);
- Медіа-наука (інформаційна, інструментальна, етична);
- використання медіа (просте сприйняття, інтерактивне);
- медіа-проекування (інноваційне, творче).

К.Сейнер визначає “медіа-освіту” як здібність мати доступ, аналізувати та здійснювати комунікацію в широкому діапазоні форм” [3,4].

Інформаційно-культурологічний підхід при педагогічному проектуванні медіа-освітнього середовища розглядає навчальну діяльність (студента) як взаємодію із культурою, із її формами, наповнюючи її медіа-освітніми електронними мультимедійними ресурсами. Метою педагогічного проектування медіа-освітнього середовища вузу є забезпечення умов для розвитку і становлення в процесі навчання інформаційної культури як одного із найважливіших компонентів культури сучасної людини.

У ХХІ столітті інформація сама стає основною культурною цінністю. Вона створює культурний феномен інформування людини, який характеризується перетворенням потенційної інформації в реальні дані та індивідуальні знання. Нові інформаційні технології, що з’являються, підвищують інформованість суспільства в декілька разів, радикально змінюючи об’єм та глибину знання, а разом з тим і рівень культури в цілому. Таким чином, ми вважаємо, що інформаційну культуру необхідно розглядати як рівень організації інформаційних процесів, як задоволеність людей в інформаційному спілкуванні та ступінь ефективності створення, збору, збереження, переробки, передачі і використання інформації, забезпечуючи цілісне сприйняття світу, аналіз та оцінку наслідків прийнятих рішень.

За словами А.А.Оганова, “людина в інформаційній культурі виступає одночасно створювачем, “приймачем”,

зберігачем та “транспортером інформації”. Здійснюючи функцію “транспортера”, передачі інформації в закодованому вигляді (символи, знаки і ін.), індивідуум наділяє її деякими притаманними йому властивостями. Якщо з якої-небудь причини цього не трапляється, то інформаційні технології, як і сама освіта, перетворюються в традиційну базу даних.

Протягом усього існування людство стало свідком та *учасником п'яти інформаційних революцій*. Першу спровокувало **винайдення мови**, поява технології усної мови, її передачі, можливості трансляції в просторі та часі. Пряме мовне спілкування розглядається як основа інформаційного процесу.

Винайдення писемності потягло другу революцію в галузі інформації. Технологія письма на твердих, а потім м'яких носіях колосально збільшила об'єм пам'яті, а отже, і знань.

Третя інформаційна революція, пов'язана з **книгодрукарством**, радикально змінила виробництво (індустріальне суспільство), культуру та спосіб організації суспільного життя та історичну діяльність.

Поява **електрики та нових інформаційних технологій** дозволила створювати і транслювати інформацію у величезних об'ємах, що сприяло виникненню четвертої інформаційної революції. Електричний телеграф, телефон, радіо, телебачення та сучасна поліграфічна техніка створили грандіозний переворот із точки зору швидкості передачі інформації, об'ємів пам'яті і можливості грандіозного накопичення знання.

П'ята – **комп'ютерна революція**, пов'язана із винайденням мікропроцесорних засобів і особливих носіїв, котрі запам'ятовують інформацію.

Отже, в теперішній час є всі підстави говорити про необхідність формування нової інформаційної культури. На думку вітчизняних учених, інформаційна культура поки що є показником професійної культури, але у найближчий час стане важливим фактором розвитку кожної особистості.

Сучасна інформаційна культура поєднала в собі всі свої попередні форми і сполучила їх в єдиний засіб. Ми вважаємо, що інформаційна культура як особливий аспект соціального життя виступає в якості предмета, засобів та результату соціальної активності, відображає рівень практичної діяльності людей. Це результат суб'єкту і процес збереження створеного, розповсюдження, впровадження об'єктів культури.

Оволодіння інформаційною культурою – це шлях універсалізації якостей людини, який сприяє реальному розумінню людиною самої себе, свого місця і своєї ролі. Велику роль у формуванні інформаційної культури відіграє освіта, що повинна формувати нового спеціаліста інформаційного суспільства, у якого необхідно розвивати такі навички і вміння: диференціювати, створювати інформацію і використовувати її.

Як показала практика, в теперішній час високого рівня майстерності в обраній сфері діяльності недостатньо. Ефективність повсякденної роботи, що несе переважно творчий характер, вимагає від особистості широкої та якісної освіти і культурного розвитку. Іншими словами, існує початкова необхідність неодмінного та постійного підтримання потенційної професійної готовності спеціалістів до безперервного самовдосконалення. Особливе значення навичкам інформаційної культури надається в сфері освіти, де умови готовності педагога до роботи є культом пізнання, що є мотиваційною основою діяльності, а також основою професійно-пізнавальної та загальнокультурної активності.

І.Я.Лернер у своїй праці “Дидактична система методів навчання” пише: “Головна мета навчання та виховання полягає в передачі молодому поколінню накопиченої людством культури”. Згідно з цією думкою, необхідно визнати, що змістом сучасної освіти є саме *культура*, в тому числі *інформаційна*. Оволодіння тією чи іншою частиною загальної соціальної культури, накопиченої в певній сфері людської діяльності, процес поетапний.

Оскільки інформаційна культура може виступати фактором педагогічної майстерності, ми підкреслюємо, що процес становлення останньої зумовлюється двома факторами:

- рівнем освіченості: чим вища освіченість, тим швидше ремесло переходить у майстерність;
- індивідуальними якостями вчителя. Необхідно визначити особистісні властивості або риси характеру, зовсім небажані для вчителя або гальмуючі становлення методичної майстерності: роздратованість, злопам'ятство, нестримність, песимізм та ін.

Методична майстерність є сумою всіх елементів методичної культури і якостей індивідуальності: все, що входить до методичної майстерності, із чого вона складається, інтегрується в ній і перетворюється в здібність, що дає змогу вчителю виконувати свою професійну діяльність.

З усього вище зазначеного можемо зробити **висновок** про необхідність формування інформаційної культури як фактора формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя та елемента його загальної культури в сучасному інформаційному суспільстві.

Література

1. Антонова С.Г. Информатизация и информационная культура личности // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее. Международная научная конференция. Краснодар – Новороссийск – 11-16 сентября – 1996.
2. Виноградов В.А., Скворцов Л.В. Создание информационной культуры для Европы. Доклад на VI конференции ЕКССИД, 23-25 марта 1991 г. Кантербери, Великобритания // Теория и практика обществ.-научн. Информатики. – 1991. - №2.
3. Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения. – М., 1976.

4. Оганов А.А., Хангельдиева И.Г. Теория культуры. Учебное пособие для вузов . – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2001.
5. Baacke D. MedienKompetenz als Netzwerk In: Medien practisch, №2, 1996р.
6. Tyner K. Literacy in Digital World. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, New Jersey, London, 1998.

Л.И.Крамаренко

ИНТЕРЕС К НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ЗНАНИЯМ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИНТЕРЕСА СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ

У статті зацікавленість науково-педагогічними знаннями розглядається як об'єкт професійного інтересу, характеризуються його основні властивості та роль у професійному становленні майбутнього вчителя.

Interest to pedagogic-scientific knowledge are considered as an object of professional interest, its main properties and role in the professional training of future teachers are characterized in the article.

Качество подготовки педагогических кадров обуславливается во многом последовательным развитием интереса к педагогической профессии, четким и осознанным представлением динамики его изменений и учета особенностей учительской профессии как объекта интереса, изменяющегося в соответствии с логикой этапов приобщения студентов к профессиональному труду и становления их профессионализма.

Проблема интереса как важного фактора обретения профессионализма учителем волновала многих исследователей. Интерес как сложное личностное свойство исследовалось психологами Б.Г.Ананьевым, Л.И.Божович, С.Л.Рубинштейном, В.Н.Мясищевым, А.Г.Ковалевым, Н.А.Леонтьевым и др. Возможности профессионального